

NIMA UCHUN KLASSIKA BUGUNGI KUNDA DOLZARB BO‘LIB QOLMOQDA

Vazira Umidovna Sapaeva

Urganch innovatsiya universiteti

“O‘zbek va xorijiy filologiya” kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy raqamli davr sharoitida klassik adabiyotning dolzarbligi muammosi ko‘rib chiqiladi. Bu davr axborotni qabul qilish shakllarining o‘zgarishi, vizual kontentning ustunligi va hajmli matnlarni o‘qishga qiziqishning pasayishi bilan tavsiflanadi. Tadqiqotning dolzarbligi XXI asr ta‘lim tizimi va madaniy makonida klassik asarlarning rolini qayta anglash zarurati bilan belgilanadi.

Ishda klassik adabiyotning barqaror ahamiyatini ta‘minlovchi asosiy omillar tahlil qilinadi. Ular orasida muammolarning universalligi, psixologik tahlil chuqurligi, badiiy mukammallik va matnlarning ko‘p ma‘noli talqin qilish imkoniyati alohida o‘rin egallaydi. Ta‘kidlanishicha, Fyodor Dostoyevskiy, Lev Tolstoy va Aleksandr Pushkin asarlari inson mavjudligining asosiy masalalariga — erkinlik, axloqiy tanlov, mas‘uliyat va hayot ma‘nosini izlashga murojaat qilgani sababli o‘z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Klassik adabiyotning avlodlar uzviyligini ta‘minlovchi va madaniy identifikatsiyani shakllantiruvchi madaniy kod sifatidagi roli alohida ko‘rib chiqiladi. Oliy ta‘lim tizimida talabalarning til kompetensiyasi, tanqidiy fikrlash va analitik ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamli muhitning klassik matnlarni qabul qilishga ta‘siri ham o‘rganiladi, jumladan ijobiy (kirish imkoniyatining kengayishi) va salbiy (yuzaki o‘qish, “klipli fikrlash”) jihatlari.

Maqolada xulosa qilinishicha, klassik adabiyot o‘z ahamiyatini yo‘qotmaydi, balki yangi ijtimoiy-madaniy sharoitlarga mos ravishda transformatsiyalanadi. U shaxsning intellektual va axloqiy rivojlanishida muhim vosita bo‘lib qoladi hamda zamonaviy ta‘lim va madaniy diskursning ajralmas qismi hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: *klassik adabiyot, dolzarblik, raqamli davr, madaniy kod, intertekstualizm, badiiy matn, psixologizm, til normasi, nutq madaniyati, tanqidiy fikrlash, ta‘lim jarayoni, matn talqini, o‘quvchi kompetensiyasi, gumanitar bilim*

Kirish

Raqamli texnologiyalar rivoji va axborot makonining transformatsiyasi bilan bog‘liq tezkor ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlar sharoitida klassik adabiyotning dolzarbligi masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy jamiyat hayot sur‘atining tezlashuvi, vizual kommunikatsiya shakllarining ustunligi va “klipli fikrlash”ning keng

tarqalishi bilan tavsiflanadi, bu esa bir qarashda murakkab va hajmli badiiy matnlarni o‘qishga qiziqishni kamaytiradi.

Shu munosabat bilan klassik adabiyotning zamonaviy ta’lim va madaniyat tizimidagi rolini ilmiy jihatdan anglash zarurati yuzaga keladi. Axborotni qabul qilish usullari o‘zgarishiga qaramay, klassik asarlar gumanitar bilim tizimida mustahkam o‘rin egallashda davom etmoqda. Bu ularning inson mavjudligining fundamental jihatlarini aks ettirishi va tarixiy kontekstdan qat’i nazar o‘quvchi ongiga ta’sir qilish qobiliyatini saqlab qolishi bilan izohlanadi.

Fyodor Dostoyevskiy, Lev Tolstoy va Aleksandr Pushkin kabi mualliflarning asarlari nafaqat badiiy qiymatga ega, balki haqiqatni falsafiy va psixologik jihatdan anglashning muhim vositasi hisoblanadi. Ular qadriyatlar tizimini shakllantiradi, tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi va inson tabiatini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi klassik adabiyotning zamonaviy sharoitlarda barqaror ahamiyatini ta’minlovchi omillarni aniqlash zarurati bilan belgilanadi. Maqola doirasida klassik asarlar muammolarining universalligi, ularning madaniy-tarixiy funksiyasi, estetik qiymati va raqamli davrdagi qabul qilish xususiyatlari ko‘rib chiqiladi.

Shunday qilib, ushbu ishning maqsadi klassik adabiyotning nega dolzarbligini saqlab qolayotgani va zamonaviy inson shaxsiyati hamda madaniy ongining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatishda davom etayotganini tahlil qilishdan iborat.

Klassik adabiyot muammolarining universalligi

Klassik adabiyot eng avvalo unda ko‘tarilgan muammolarning universalligi tufayli dolzarbligini saqlab qoladi. Yozuvchilar e’tibor markazida tarixiy davrga bog‘liq bo‘lmagan masalalar turadi: axloqiy tanlov, shaxs erkinligi, harakatlar uchun mas’uliyat, sevgi, azob-uqubat, hayot ma’nosini izlash. Ushbu kategoriyalar inson mavjudligining asosini tashkil etadi va klassik matnlarga barqaror qiziqishni ta’minlaydi.

Bu ayniqsa Fyodor Dostoyevskiy asarlarida yaqqol namoyon bo‘ladi, bunda insonning ichki dunyosi badiiy tahlil obyekti sifatida qaraladi. “Jinoyat va jazo” romanida maqsadga erishish uchun jinoyat qilish mumkinmi degan masala ko‘tariladi, bu esa zamonaviy etik va huquqiy munozaralarda ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Lev Tolstoy asarlarida esa shaxsning axloqiy o‘zini aniqlashi va ruhiy izlanishlari muhokama qilinadi.

Shu tariqa, klassik adabiyot inson tabiatining universal jihatlariga murojaat qiladi va bu uning tarixdan tashqari ahamiyatini ta’minlaydi.

Klassika madaniy kod va uzviylik mexanizmi sifatida

Klassik adabiyot madaniy kod funksiyasini bajarib, qadriyatlar, me’yorlar va ma’nolarni avloddan avlodga uzatadi. U madaniy identifikatsiya asosini shakllantiradi

va zamonaviy madaniyatda qayta ishlab chiqiladigan asosiy obraz va g'oyalarni mustahkamlaydi.

Zamonaviy matnlar ko'pincha intertekstualizm tamoyiliga asoslanadi, ya'ni klassik asarlarga ishoralarni o'z ichiga oladi. Ushbu manbalarni bilmasdan turib, bunday matnlarni to'liq talqin qilish mumkin emas. Demak, klassik adabiyot madaniy kompetensiyaning muhim elementi hisoblanadi.

Ta'lim muhitida klassika analitik fikrlashni rivojlantiradi, talqin qilish va tanqidiy tahlil ko'nikmalarini shakllantiradi, bu esa axborot ortiqchaligi sharoitida ayniqsa muhimdir.

Klassik asarlarning estetik va til qiymati

Klassik asarlar yuqori badiiy mahorat namunasi hisoblanadi. Anton Chexov va Ivan Turgenev kabi mualliflar aniqlik, ifodalilik va chuqurlik bilan ajralib turadigan matnlar yaratganlar.

Klassikaning estetik qiymati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- asar kompozitsiyasining puxtaligi
- ma'nolarning ko'p qatlamliliigi
- chuqur psixologizm
- til vositalarining boyligi

Bunday matnlarni o'rganish nutq madaniyatini rivojlantirishga, yozma va og'zaki nutq ko'nikmalarini shakllantirishga, shuningdek adabiy til me'yorlarini egallashga yordam beradi. Savodxonlik darajasi pasayib borayotgan sharoitda klassik adabiyot til etaloni vazifasini bajaradi.

Talqin dinamikasi va ma'nolarning ochiqligi

Klassik adabiyotning asosiy xususiyatlaridan biri uning talqinga ochiqligidir. Klassik matnlar o'quvchining madaniy va shaxsiy tajribasiga bog'liq holda turli xil talqinlarga yo'l qo'yadi.

Bu quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- matn tahliliga turli ilmiy yondashuvlar
- zamonaviy moslashtirish va qayta talqinlar
- asar talqinidagi urg'ularning o'zgarishi

Har bir yangi avlod klassikada yangi ma'nolarni topadi, bu esa uning doimiy dolzarbligini ta'minlaydi.

Klassik adabiyot raqamli davr sharoitida

Zamonaviy raqamli muhit axborotni qabul qilish xususiyatini o'zgartirdi. Qisqa kontent shakllarining keng tarqalishi fragmentar fikrlashni shakllantirmoqda. Bunday sharoitda klassik adabiyot chuqur va tizimli fikrlashni rivojlantirish vositasi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Klassika quyidagilarga yordam beradi:

- diqqatni jamlashni rivojlantirish

- analitik ko‘nikmalarni shakllantirish
- matnni chuqur tushunish
- refleksiya rivoji

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar klassik asarlarga kirish imkoniyatini kengaytirib, ularni yangi formatlarda (elektron kitoblar, audiokitoblar, ta’lim platformalari) taqdim etmoqda. Bu klassikaning dolzarbligini yo‘qotishi emas, balki yangi sharoitlarga moslashayotganidan dalolat beradi.

Shunday qilib, klassik adabiyot muammolarning universalligi, madaniy ahamiyati, estetik qiymati va doimiy qayta talqin qilish imkoniyati tufayli dolzarbligini saqlab qolmoqda. Raqamli davr sharoitida u o‘z rolini yo‘qotmaydi, aksincha tanqidiy fikrlash va madaniy kompetensiyani shakllantirishning muhim vositasiga aylanadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Dostoyevskiy F. M. Jinoyat va jazo. — Moskva: Eksmo, 2022. — 672 b.
2. Tolstoy L. N. Urush va tinchlik. — Moskva: AST, 2021. — 1224 b.
3. Pushkin A. S. Yevgeniy Onegin. — Moskva: Prosveshcheniye, 2020. — 224 b.
4. Chexov A. P. Hikoyalar va pyesalar. — Sankt-Peterburg: Azbuka, 2021. — 512 b.
5. Baxtin M. M. Epos va roman. — Sankt-Peterburg: Azbuka, 2019. — 304 b.
6. Lotman Yu. M. Badiiy matn strukturasi. — Moskva: Iskusstvo, 2018. — 384 b.